

Ovidiu PECICAN

De la țipătul șoaptelor la tăcerea strigătelor

De câțiva ani, Andrei Șerban pare că și-a stabilit în mod fericit un fel de cartier general pentru România la Cluj-Napoca, în așa fel încât în stagiunea 2009–2010 s-ar putea organiza în orașul de pe Someș un festival dedicat creației teatrale recente a acestui regizor. Cu *Purificare* de Sarah Kane, cu *Don Juan în Soho* de Patrick Marber și cu *Rock and roll* de Tom Stoppard, toate la Teatrul Național „Lucian Blaga”, și cu *Unchiul Vanea* al lui Cehov la Teatrul Maghiar de Stat, iată câte o piesă pentru fiecare zi lucrătoare, dacă numărăm aici și recenta premieră cu **Strigăte și șoapte** după Ingmar Bergman. Ar mai rămâne weekendul de acoperit, dar nimic nu spune că freneticul artist care este Șerban nu ar putea propune în acest interval de timp disponibil un *workshop* și o discuție cu publicul sau cu criticii de specialitate, spre a umple cu vârf și îndesat o săptămână teatrală de excelență. De altfel, deja umblă zvonul că nu peste mult timp, poate în stagiunea viitoare dacă nu chiar în cursul celei de-acum, un nou contract cu instituția condusă de Tompa Gábor ar aduce pe aceeași scenă maghiară pe care astăzi își începe cariera spectacolul după Bergman o... comedie de Molière. Iată deci cum, sub Feleac, încropim, de pe o zi pe alta, o colecție fastuoasă de montări Șerban, cu sentimentul pe care îl va fi avut odinioară Viena josefină, găzduindu-l pe Mozart.

Ideea de a adapta pentru scenă filmul regizorului suedez din 1972, cu Harriet Andersson (*Agnes*), Liv Ullmann (*Maria*), Ingrid Thulin (*Karin*) și Kari Sylwan (slujnica *Anna*), distribuite în rolurile celor patru ipostaze ale *Anima* – moarte, frumusețe, putere și înțelepciune a inimii –, pare o mare îndrăzneală artistică. Nu te încumeți să redecorezi încăperea de care s-a ocupat un mare designer decât dacă ești convins că poți face măcar la fel, dacă nu și mai bine. Poate de aceea un asemenea proiect nu-i putea veni în minte decât lui Andrei Șerban. Specializările lui anterioare îl recomandau ca expert al resuscitării limbilor moarte și al ritualurilor cvasireligioase ale Antichității (*Trilogia greacă* rămâne unul dintre vârfurile activității lui regizorale) și ca explorator dinamic, neresemnat, persuasiv, al adâncimilor sufletului omenesc (de la Cehov la *Sposedanie la Tanacu*, adaptare experimentală după cartea Tatianeii Niculescu-Bran). Spectacolul cu *Strigăte și șoapte*, petrecut în spațiul de expresie al limbii maghiare și în incinta stacojie imaginată – visată – de Bergman însuși, reconstituită la Teatrul Maghiar clujean, îmbină, parcă, divinația caracteristică primei tendințe cu ruminantele tatonări ale celei de-a doua. Căutarea vizează o anume eliberare a sufletului de poverile lui translucide, pe cât de diafane, pe atât de opresive, printr-o înlăturare succesivă a vălurilor; dar nu în sensul decorticării marilor adevăruri ascunse, lucru imposibil, interzis muritorilor, ci al evidențierii zonelor în care viața atinge golurile abisale ce anunță misterele care o subîntind.

Acum, când romanul a încetat să fie doar el sursă pentru cinematograf, devenind, el însuși, o transcriere fidelă după viziuni filmice, iată că Andrei Șerban reia capodopera lui Ingmar Bergman, mânat, probabil, de fascinația față de

problematicile deschise de aceasta, dar și dintr-o admirație nedisimulată pentru modurile de spunere ale cineastului suedez. Acesta însuși devine, de altfel, personaj în piesa lui Șerban, a cărei partitură este rescrisă – cu adaosuri și adaptări – de către regizorul român împreună cu Dana Dima, astfel încât să îl conțină și pe Bergman-personajul. Sub raportul de care vorbesc, șansa de a vedea o repetiție cu public a spectacolului, înainte de lansare, aduce posibilitatea decriptării la un alt nivel al tentativei, căci *Bergman* (Bogdán Zsolt) intervine în jocul actrițelor pentru a îndrepta un detaliu tehnic sau a explica mai bine ce așteaptă de la cutare scenă, dar, la rândul lui, Șerban însuși sparge cadrele convenției, propunând, ici și colo, ameliorări. E clar, în jocul punerilor în abis, că Bergman-ul lui Bogdán Zsolt nu mai este doar un substitut al faimosului om de film nordic, ci, în egală măsură, și o sosie a lui Andrei Șerban însuși. De la acest punct încolo, nici *Strigăte și șoapte* nu mai vorbește despre amintiri transfigurate din trecutul unui artist suedez de marcă și nu mai este o preluare a sugestiilor conținute de prima prelucrare a acestora, în proză, de către Bergman scriitorul – o proză cu același titlu ca și filmul este inserată într-unul dintre volumele lui –, ci de fantasmemele care bântuie un culoar stacojiu în care, pătruns pe calea filmului unui alt artist, a ajuns și Andrei Șerban, fără a se mai putea desprinde de acolo.

Paradoxal, însă, aici nu este vorba de o simplă identificare de la regizor la regizor și, astfel, mediat de o mărturisire de credință artistică. Tot astfel se obține și un efect contrar foarte izbit de explicitare a încifrărilor pe care filmul le lăsa să plutească în aer fără a le decripta în vreun fel expres. Șerban folosește mărturii ale lui Bergman, texte și intervenții, iar dosarul imagistic al montării poate fi reconstituit destul de simplu, măcar în parte, cu ajutorul unei survolări

VARGA Csilla și BOGDÁN Zsolt

Foto: István Biro

internet: fragmente de interviuri cu regizorul, filmări documentare făcute în pauzele lucrului la pelicula *Strigăte și șoapte* te conduc într-un atelier multimediativ unde vrăjitorul Andrei Șerban amestecă și distilează esențele, când călăuzit de obsesia reconstitutivă a atmosferei din film, când de imboldul deconstruirii și denudării, al contraacțiunilor.

Un spectacol despre fascinație și distanțare, așadar, despre spirite înrudite, nevoia de regenerare creatoare și explorare a străfundurilor proprii, despre bântuire și adierile metafizice ale crucificantelor întrebări pe care viața și moartea le formulează sufletului, asta propune, după toate semnele, *Strigăte și șoapte* în regia lui Andrei Șerban, cu scenografia inspirată a Carmencitei Brojboiu. În rolurile masculine, în toate – Bergman, soții celor două surori mai mari, *Maria* și *Karin*. Le interpretează pe acestea Imola Kézdi și, respectiv, Emöke Kató, prima cu o anume dificultate în a asuma cu profunzime psihologică rolul frumoasei îmbietoare, dând o versiune când puțin convențională, când un pic crispată, și lăsându-i strălucirea revelării capacității evolutive și transformatoare a rolului surorii mai mari. În schimb, partitura surorii agonizante îi prilejuește lui Anikó Pethő performanțe greu predicibile, după cum slujnica tăcută, *Anna*, este, în versiunea lui Csilla Varga, deplin convingătoare, emoțional și instinctiv protectoare.

Căutare de sine și de dîncolo, dezvăluire a raporturilor de forță și de adversitate instinctuală ce se manifestă în dialectica hegeliană a recunoașterii, invitație la scufundări sub atolii de corali ai cotidianului și tentativă de înțelegere a somațiilor definitive prin invitația la deblocarea disponibilităților sufletești, montarea lui Andrei Șerban cu *Strigăte și șoapte* răscolește, convinge.

KATÓ Emöke, KÉZDI Imola, PETHŐ Anikó și BOGDÁN Zsolt

